मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। १-३ इन्द्रः, ४,६, ८, ९ मरुतः, ५, ७ मरुत इन्द्रश्च, १० इन्द्रः। गायत्री

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि॥ १ ॥००६ ॥०१

परि- परितः। तस्थुषः- अवस्थिताः। इन्द्रस्य परिवारा इत्यर्थः। रोचनाः- दीप्यमानाः। मरुतः इन्द्रस्य सहकारिणः प्राणविशेषाः। ब्रध्नम्- महान्तम्। ब्रध्नशब्दो महन्नामसु पठितः। अरुषम्- अहिंसापरम्। रुष हिंसायाम्। हितपरमित्यर्थः। नञस्तद्विरोधित्वम्। इन्द्रम्। युञ्जन्ति- नियोजयन्ति। दिवि- चिदाकाशे। रोचन्ते- प्रकाशन्ते ॥१॥

युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा॥ १ ॥००६ ॥०२

अस्य- इन्द्रस्य। शोणा- अरुणौ। धृष्णू- प्रगल्भौ। नृवाहसा- वीरवाहकौ। हरी- आकर्षणशक्तिप्रतीकभूताश्वौ। प्राणापानौ। काम्या- कमनीयौ। विपक्षसा- द्वयोः पार्श्वयोः स्थितौ। रथे- इन्द्रवाहने। युञ्जन्ति ॥२॥

केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः॥ १ ॥००६ ॥०३

अकेतवे- प्रज्ञारहिताय। केतुम्- प्रज्ञाम्। कृण्वन्- कुर्वन्। केतुशब्दः प्रज्ञानामसु पठितः। अपेशसे- शुद्धरूपरहिताय। पेशः- रूपं। कृण्वन्- कुर्वन्। उषद्भिः- ज्ञानोदयैः। समजायथाः- प्रभूतोसि। मर्याः- मर्त्याः इदमाश्चर्यं पश्यत ॥३॥

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे। दधाना नाम यज्ञियम्॥ १ ॥००६ ॥०४

आत्- अनन्तरम्। अह- एव। यज्ञियम्- देवपूजादानसङ्गतिकरणसंबद्धम्। नाम। दधानाः- धारयन्तः। मरुतः- इन्द्रसहायकाः प्राणविशेषाः। स्वधाम्- आत्मधारणां निःश्रेयसकरीम्। अनु- अनुसृत्य। पुनः- पौनःपुन्येन। गर्भत्वम्- उपासकानां हृदये गर्भमिव स्थितमग्निम्। अरण्ययोर्निहितो जातवेदा गर्भ इव सुभृतो गर्भिणीभिरिति श्रुतिः। एरिरे- प्रेरितवन्तः ॥४॥

वीळु चिदारुजत्नुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः। अविन्द उस्रिया अनु॥ १ ॥००६ ॥०५

वीळु चित्- दृढमपि। आरुजत्नुभिः- भञ्जद्भिः। रुजो भङ्गे। वह्निभिः- वोढृभिः। दुर्गममपि भङ्क्त्वा नेतुं समर्थैरित्यर्थः। मरुद्भिः। इन्द्र। गुहा- गुहायां हृदयस्थाने इत्यर्थः। गुहा हृदयं श्रुतौ। उस्रियाः- आत्मसूर्यस्य ज्ञानरश्मीन्। उस्राशब्दो रश्मिनामसु पठितः। अनु- अन्विष्य। अविन्दः- लेभिषे ॥५॥

देवयन्तो यथा मतिमच्छा विदद्वसुं गिरः। महामनूषत श्रुतम्॥ १ ॥००६ ॥०६

यथा। देवयन्तः- द्योतनकामाः। तथा। गिरः- मन्त्राः। मतिमच्छा- सुमतिं अभिलक्ष्य। विदद्वसुम्- ज्ञानवसुसंयुक्तम्। विद ज्ञाने। महाम्- महान्तम्। श्रुतम्- साधारणेन्द्रियातीतश्रुतिगम्यम्। इन्द्रं मरुद्गणं वा। अनूषत- स्तुतवन्तः। णु स्तुतौ ॥६॥

इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अबिभ्युषा। मन्दू समानवर्चसा॥ १ ॥००६ ॥०७

हे मरुद्गण। अबिभ्युषा- अभयेन। इन्द्रेण। सं दिदृक्षसे- सम्यक् दृश्यसे। युवामिन्द्रमरुद्गणौ। मन्दू- मुदितौ। समानवर्चसा- समानतेजसौ ॥७॥

अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति। गणैरिन्द्रस्य काम्यैः॥ १.००६.०८

मखः- अयं यज्ञः सङ्गतिकरणं दानं वा। अनवद्यैः- दोषरहितैः। अभिद्युभिः- अभितो दीप्तैः। काम्यैः- कमनीयैः। इन्द्रस्य गणैः- मरुद्भिः प्राणविशेषैः। सहस्वत्- सहनशक्त्याख्यबलोपेतं यथा भवति तथा । अर्चति- इन्द्रं पूजयतीत्यर्थः। इदं सङ्गतिकरणं दानमेव पूजा भवतीत्यर्थः ॥८॥

अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि। समस्मिन्नृञ्जते गिरः॥ १.००६.०९

परिज्मन्- परितो गत। अज गतिक्षेपणयोः। अतः- अस्माल्लोकाद्वा। रोचनात्- ज्योतिर्मयात्। दिवः- द्युलोकाद्वा। आ गहि- आगच्छ। गिरः- मन्त्रान्। अस्मिन्- एतस्मिन् उपासने ध्याने वा। समृञ्जते- प्रसाधयति भवानित्यर्थः। समृञ्जतिः प्रसाधनकर्मा इति यास्कः ॥९॥

इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि। इन्द्रं महो वा रजसः॥ १ ॥००६ ॥१०

इतः- अस्मात्। पार्थिवात्- पृथिवीलोकाद्वा। दिवो वा- द्युलोकाद्वा। महः- महतः। रजसो वा- अस्माल्लोकाद्वा। अन्तरिक्षाद्वा। इन्द्रम्- इन्द्रस्य। सातिम्- लब्धिम्। षणु दाने। ईमहे- याचामहे ॥१०॥